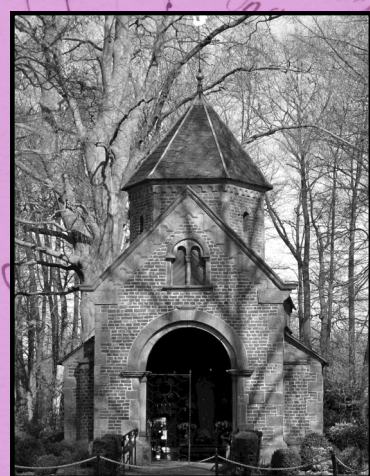
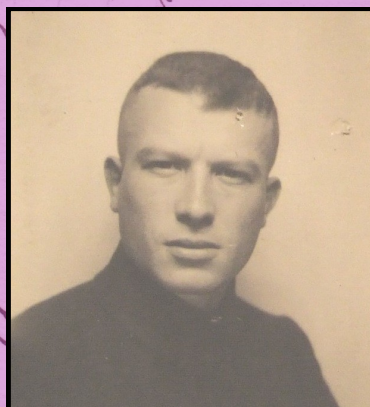

95
92
28
65

1854
14. 18

Stadsvervaarder

H. van der Veen

Jaargang 26 / 2016

Boorn & Boerschop

Hendrik Ebinkhoff, Schoenmakers beide wonen
de te Borne, als getuigen die deze acte onmiddelyk
na voorlezing nevenscomparanten en ons Nota
geteckend B. Meulenbroek,
J. Olthof,
Hendrik Ebinkhoff,
E. Wilms
Notaris.

Registreerd te Amelo. den negenentwintig
December. 1800 zesenvyftig, deel 36. folio
en, recto, vak zes, een blad, geen ren.
Ontvangen twintig gulden recht, met
centen zeventwintig gulden zestig cent
De Ontvanger.
geteckend Becking.
voor expeditie.

Een uitgave van de heemkondevereniging Borne

Verschiint 3 keer per jaar

Nummer 1

Colofon

Bestuur van de vereniging

F.A. Nijkamp (voorzitter), A.M. Velthuis, (secretaris), F.H.S.M. Mars (penningmeester), L. Bult, A.M.A. Haak - Beune, B.J. Hogeweg (leden).

Secretariaat

Welemanserf 5, 7622 HT BORNE
tel.: 074 266 70 79
e-mail: info@heemkundeborne.nl

Website

www.heemkundeborne.nl

Lidmaatschap

Persoonlijk lidmaatschap € 18,- per jaar
Gezinslidmaatschap € 24,- per jaar.

Bank

Rabobank Borne, rek.nr.:
NL43RABO0145637409

Redactie Boorn & Boerschop

J. Haak en A. Tanke

Redactieadres

Van Deinsteestraat 33, 7621 XL Borne.
tel.: 074 266 43 92
e-mail: boornboerschop@ziggo.nl

Ondersteuning en advies

H. ten Thije en J.J. Grootenboer

Omslag ontwerp

J. Haak

Inzenden kopij

Aan het redactieadres. De redactie kan bij publicatie in overleg met de auteur artikelen inkorten, splitsen en redigeren.

Uiterste inzenddatum volgende nummer

15 juni 2016

Foto's in dit blad

De redactie heeft haar uiterste best gedaan rechthebbenden te achterhalen. Mocht u van mening zijn dat u rechten kunt laten gelden op afgebeelde foto's, dan kunt u zich melden bij het bestuur van de vereniging.

Verspreiding

Via boekhandel Bruna, VVV, Museum Bussemakerhuis en de penningmeester van de vereniging, allen te Borne.

Losse nummers

€ 4,00 (porto € 2,00)

Abonnement

Inbegrepen bij het lidmaatschap van de heemkundevereniging.

Overname van de inhoud van dit blad, of delen daaruit, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Grote foto op de voorpagina

Deel van de akte van verkoop van het zesde deel van Erve Meulenbroek 18-12-1856. Zie artikel in *Boorn & Boerschop* jaargang 25 (2015) nummer 2

Collectie HIP

Geachte lezers.

Voor u ligt weer een nieuwe Boorn & Boerschop. En voor de degene die het nog niet is opgevallen: sinds de vorige uitgave hebben we vier pagina's in kleur!

Mogelijk heeft u ook gemerkt dat ons verenigingsblad iets dunner is. We zijn dus op zoek naar u: leden van onze vereniging die wat te vertellen hebben en dat graag willen opschrijven. Dat kan eventueel met hulp van ons!

Samen zorgen we voor een toekomstbestendig gevarieerd verenigingsblad.

De redactie.

Inhoud

Colofon	<i>Redactie</i>	1
Herman Liedenabaum: de man die de brokken moet helen	<i>Martin Thiehatten</i>	2
't Kan verkeren	<i>Johan Kwast</i>	7
Heemkunde, genealogie en de Jacobusschool	<i>Ton Boswerger</i>	8
Landweren op Weleveld	<i>E.T.J.T. Kwint</i>	10
Vluchtelingenhulp	<i>Henk Okkels</i>	13
De brief van Joseph Reinhold	<i>Annette Evertzen</i>	14
Opening van de Spanjaardkamer in het Bussemakerhuis	<i>Helmich Kleerebezem</i>	17
De familie Spanjaard en het Bornse volk	<i>Jaap Grootenboer</i>	18
Van het bestuur	<i>Bertie Velthuis</i>	22
Nog leverbare uitgaven		24

Herman Liedenbaum: de man die de brokken moet helen

Martin Thiehatten

Het Historisch Informatie Punt van onze vereniging herbergt een mooie collectie van uiteenlopende bronnen die van alles vertellen over ons verleden. Ik vond een mooi interview met Herman Liedenbaum. Zijn sporen in de tijd kunt u nog steeds terugvinden in Borne, denk maar aan de Mariakapel. Het levensverhaal van Herman Liedenbaum werd eind 1968 opgetekend door Thomas Vos.

Het is een genot in de schemerige achterkamer van het huis vol antiek en talrijke werken van de bewoner een tijdje te keuvelen met de veelzijdige beoefenaar van tal van schone kunsten.

De zeventigjarige Herman Liedenbaum is een rustige, beschouwelijke figuur. Een denker, geen prater. Een filosoof, maar ook een werker. Een volbloed kunstenaar. De artistieke kop met de krullende grijze haren past volkomen bij dit natuurtalent. Een ieder die hem kent is het er met mij over eens: "Wat jammer dat deze man niet meer scholing heeft genoten. Stellig zouden we grote dingen van hem hebben gehoord en gezien".

Wat mij echter op een stervende middag van het toen bijna overleden jaar uit zijn wat traag en soms moeilijk verstaanbare betoog gewaar werd en vooral wat ik daarna over hem las in verspreide stukken al dan niet wetenschappelijke literatuur kwam hij voor mij te staan als een groot man, waarop Borne met recht en reden trots mag zijn. Al zal hij niet de ge-

schiedenis ingaan als een beroemd beeldhouwer of schilder, de naam van Herman Liedenbaum blijft verbonden aan Borne. Al was het alleen al door de fraaie in Romaanse stijl gebouwde Mariakapel waardoor hij tot ver buiten zijn geboorteplaats de aandacht op zich wist te vestigen. En dat is dan nog slechts een van de tastbare en grote wapenfeiten uit 'n leven vol strijd. Strijd voor behoud van de historie in geschrift, beeld en taal.

Schilder

Al werd hij dan aanvankelijk slechts in het beroep van zijn vader - huisschilder – opgeleid, de jonge Herman wilde na de ambachtsschool verder kijken dan Borne lang was. Hij volgde schilderlessen bij de Almelose kunstenaar Löpp, leerde tekenen bij Van Piersma in Amsterdam en vervolgens aan Die Schule für Zeichnen und Mahlen. Dat was in de jaren twintig in Charlottenburg. Helaas kon Herman niet te lang uit Borne wegblijven. Er moest wat verdiend worden. Trouw heeft hij dan ook zijn handwerk (huis- en decoratieschilder) uitgeoefend. Zijn

rusteloze geest verkeerde echter doorgaans op andere terreinen. Zijn sterk ontwikkelde speurzinn naar historische kostbaarheden, zijn aangeboren gevoel voor archeologie, zijn drang naar weten en kennis gunden hem geen rust 's avonds de kwast er bij neer te kunnen leggen. Ook niet in letterlijke zin. Zijn stillevens en landschappen, zijn tekeningen van bloemen in zijn woning aan de Ennekerdijk getuigen van een doorleeft zondagsschilderschap.

Meer echter kom ik onder de indruk van zijn veelzijdige andere artistieke en historische "liefhebberijen" zoals hij dat zelf noemt. Hij weet

Herman Liedenbaum aan het werk (foto HIP)

ze te liggen op de oude pastorie of kerkzolders die oude soms waardevolle corpussen, waar geen pastoor een goed woord voor over had. Hij heeft tal van Christusbeelden mogen restaureren. Hij deed dat op zijn eigen eigenzinnige wijze. Hij geeft het graag toe. Herman Liedenbaum is in al z'n eenvoud en zijn wat teruggetrokken spreken in diepste wezen een zeer zelfbewust man. Hij gaat en ging zijn eigen weg. Ook met de pastoors. Niet in onze tijd, nu de geestelijken toch wel wat van hun voetstuk zijn gevallen door de revolutie die zich in de kerk van Rome voltrekt, maar ook in een tijd toen een ongeletterd man zich ten opzichte van een geestelijke herder toch eigenlijk geen oordeel durfde aanmeten. Herman was een "beminde" gelovige die zich misschien wel eens minder populair heeft gemaakt door zijn zelfbewuste houding. Hij heeft er geen spijt van. Hij heeft er kunstwerken door kunnen redden voor het nageslacht. Mogelijk geen scheppingen van miljoenenwaarde, maar toch voorwerpen, waarvoor de deskundigen en het nageslacht hem grote dank verschuldigd mogen zijn.

Voormalig kerkhofkruis van het RK kerkhof aan de Koppelsbrink. Het kruis staat nu in de Stephanuskerk.
Foto: Martin Thiehatten

Beeldhouwer

Een voorbeeld uit velen is de redding van de oude schouw van het Huis Hengelo. Bij de restauratie in 1957 van een oud woonhuis aan de Brinkstraat te Borne werden in de fundering enige zware stukken natuursteen blootgelegd. De rijke bewerking van deze stenen vond niet de nodige aandacht bij de ontgravers. Men was reeds bezig de blokken steen met mokers te bewerken, toen de heer B. Schoenmaker ('t Joöpke), de eigenaar van het pand, nog net op tijd een plaatselijke deskundige kon waarschuwen. Het is aan de kennis en voortvarendheid van de heer H. Liedenbaum te Borne te danken, dat deze resten zijn gered. Met groot geduld en liefde heeft hij de versplinterde brokken samengeraapt en in zijn werkplaats gedeponneerd. Als amateurbeeldhouwer slaagde hij er na maandenlange arbeid in, de delen aan elkaar te passen. Het leverde de wedergeboorte van een fraaie Baumberger zandstenen schouw op. De belangrijkste versiering vormt een zestal in hoog reliëf gehouwen familiewapens met helmen, helmtekens en dekkleden. De zes wapens behoren aan de geslachten Buckhorst, Twickelo, Reede, Lintelo, Edelstecke en Goer. De twee hoofdwapens, namelijk die van Ripperda en Heiden ontbraken. Uit het voorgaande kan geen andere gevolgtrekking worden gemaakt dan dat de schouw afkomstig is uit het voormalige Huis Hengelo.

“Corpussen heb ik gerestaureerd in Albergen, Borne, Zenderen en Lattrop. Maar ook over de grens in Rheine. Als je studie maakt van die Christusbeelden dan kom je soms tot merkwaardige ontdekkingen. Zo ben ik er van overtuigd, dat die uit de kerk van Borne, Rossem en Albergen door dezelfde meester zijn gemaakt”.

Het bleef niet bij restauratie. Hij heeft zelf beelden gemaakt, gesneden. Zeven nieuwe voor “de Broodvermenigvuldiging” in de Sint Stephanus te Borne bijvoorbeeld. Hij wijst mij op de koppen van een antieke kast, een pronkstuk in zijn woonkamer.

Geleidelijk aan wist men de weg naar de schilderswerkplaats te vinden. *“Als er een beeld verrot of kapot was kwam men bij mij”*, zegt hij, wiens glorierijkste hoofdstuk uit zijn levensgeschiedenis toch wel in Borne zelf is geschreven.

Het oude kerkhof nabij de parochiekerk –in 1890 afgebroken– was allengs in een vuilnisbelt herschapen. Gelegen in een oeroud stukje karakteristiek Borne besloot men enkele jaren geleden de tot een oerwoud verworpen dodenakker, waar de lieve jeugd “kerkhofje” speelde – wie zich in een verroest kruis wist op te hijsen met de benen van de grond, mocht niet worden afgetikt! – op te ruimen. Op het voormalige r.k. kerkhof wilde men daarna een kapel inrichten. Het daaromheen te stichten

park zou als processieplaats kunnen dienen.

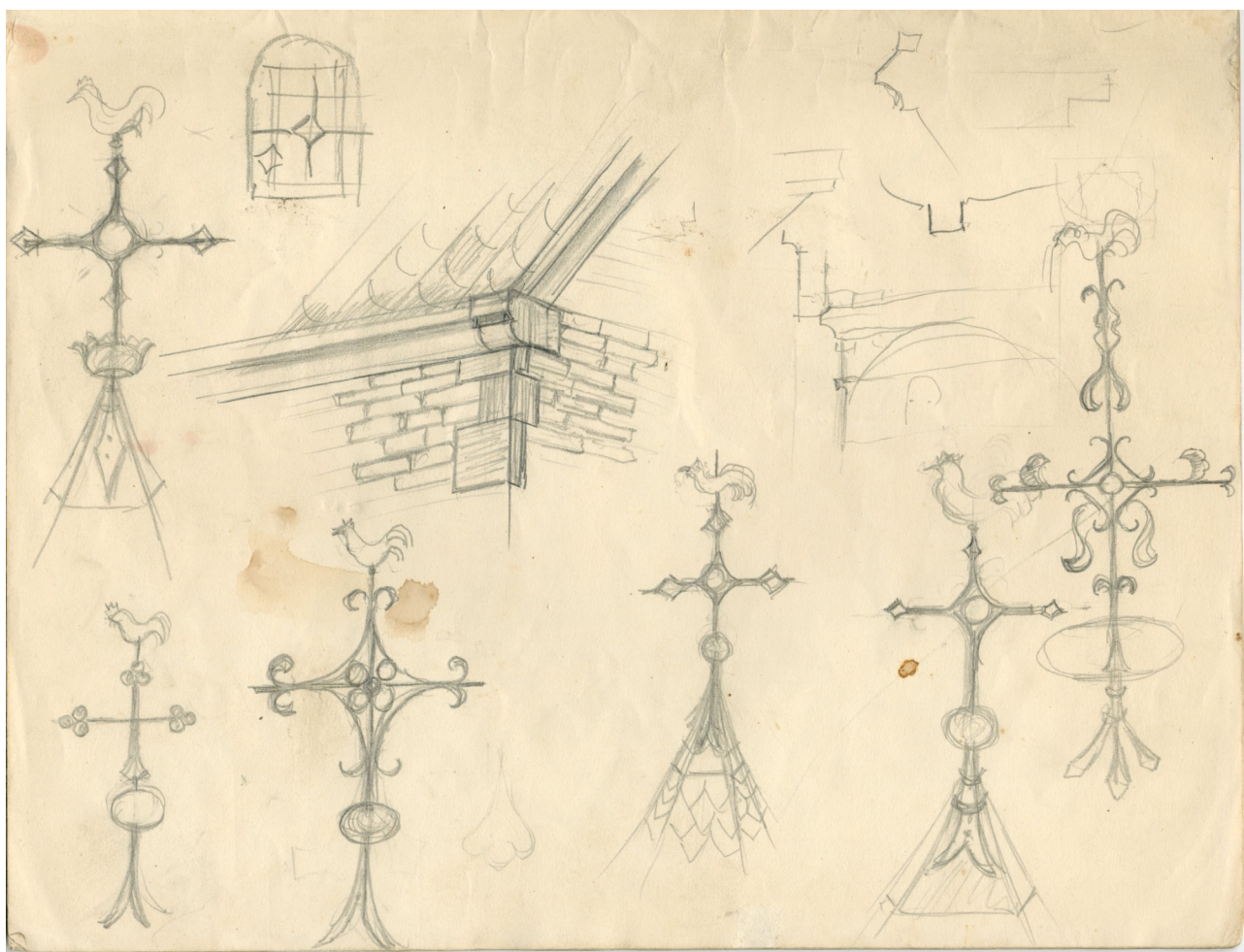
Mariakapel

Een inzameling voor dit doel slaagde boven verwachting. Het plan bleek de katholieke Borneenaren zeer aan te spreken. Uiteraard viel de keus op de heer Liedenbaum als groot kenner van de historie en belangstellende in de bouwkunst. Niemand had durven verwachten dat hij zelfs met een compleet bouwplan voor de dag zou komen. De door hem ontworpen kapel kreeg een hoogte van acht en een halve meter, werd bijna zes meter breed en vier meter diep. Na aanvankelijke moeilijkheden met de Schoonheidscommissie kon toch in 1958 de Mariakapel officieel worden geopend. Als bouwstenen werden voornamelijk z.g. kloostermoppen gebruikt.

Ze kwamen uit Sibculo, afkomstig van het oeroude klooster en uit allerlei delen van Duitsland. De kapel werd goeddeels door vrijwilligers in hun vrije tijd gebouwd. Anders zou het uiteraard een veel te kostbare aangelegenheid zijn geworden.

Daar het in de bedoeling lag bij bepaalde gelegenheden in deze kleine kapel liturgische plechtigheden, processie e.d. te vieren mocht een beeld uiteraard niet ontbreken.

Liedenbaums speurneus wees in oostelijke richting. In de bedevaartsplaats Vreden, waar in de tijd van de hervorming vele katholieken hun geestelijk heil zochten, vond men een Mariabeeld, bij een bombardement in enkele stukken geslagen. Het lag op een puinhoop achter de kerk. Voeten en hoofd ontbraken. Men mocht het zonder bezwaar van de deken meenemen. Maandenlange liefdevolle arbeid van Herman Liedenbaum heeft geleid tot een wel zeer fraai en ontroerend resultaat. Zijn madonna is van een innige, eenvoudige schoonheid. Een buitenstaander zal niet bevroeden dat het hier een geres-taureerd beeld betreft. Men zal eenvoudig niet kunnen geloven, dat hoofd en voeten door een amateur zijn gecreëerd. Herman Liedenbaum fecit, ja hij maakte het.

Pagina uit het schetsboek van Herman Liedenbaum. Afgebeeld zijn een aantal schetsen met ideeën voor de kapel.
Bron: Gemeentearchief Borne, documentatiecollectie nr. 36.

Foto's op deze pagina:
1, 2 en 3 het Mariabeeld in verschillende stadia. 4 de kapel in aanbouw. 5 de Mariakapel in volle glorie

Foto's 1, 2 en 4: gemeentearchief Borne, documentatiecollectie nr. 36.
3 en 5: Martin Thiehatten.

Sarcofaag

Wie een zo rijk leven als van dit Bornse natuurtalent wil beschrijven moet wel hier en daar een greep doen. *“In Rijssen vond ik tussen de brandnetels een stuk grafzerk. Het ontbrekende deel diende een boer als steun onder een van de posten van de kapberg. Het was een dodenteken van het geslacht Van Ittersum. Het is nu ondergebracht in het Rijksmuseum Twenthe”.*

De borstelige wenkbrauwen ruig en romantisch als van een oehoe trekken hoog op als hij zich kennelijk weer eens even opwindt over de domme vernielzucht van de on-deskundigen: *“Bij de aanleg van de verwarming in de kerk van Ootmarsum vonden ze een sarcofaag die ze rustig aan stukken sloegen. De botten hadden ze weggegooid. Jammers, anders hadden deskundigen het jaartal kunnen vaststellen. Ik heb die stenen doorkist bekeken –d.w.z. de brokken die er van over waren– en kijk deze zwarte steen had men in de kist gevonden naast de skeletdelen”.*

Hij grijpt het mysterieuze stuk steen. Het ligt als “gegoten” in zijn hand. De handgreep past precies voor zijn vingers.

“Ik dacht dat kon wel eens een slagwapen zijn. Op de sarcofaag ontdekte ik een zonnerad en andere heidense tekens o.a. ook een zandloper. Duidelijk dus dat het hier geen priestergraf maar een heidense grafkist betrof”.

De sarcofaag rust nu weer in de kerk. Als Herman Liedenbaum er niet was tussenbeide gekomen had men de brokken steen weggegooid.

Soms gaat hij met drs. A.L. Hulshoff van het Rijksmuseum Twenthe op speurtocht. Deskundigen vernemen gaarne het wijze oordeel van de Bornse kenner van volk en historie. *“Feeling en speurzin”*, meent hij zelf, *“daaraan heeft het me nooit ontbroken”*. Ze zetten hem op het spoor van wapenstenen, verstopt in een boerderij te Vasse. Ze bleken te zijn van het geslacht Van Coeverden en Scheele. Te

zien in het rijksmuseum Twenthe. Tussen de “Pelmölle” van Rijssen, het jagertje en de Gravenallee van Almelo – schilderwerk van de heer Liedenbaum – tikt een Friese klok traag de uren weg. De “gouden” beeldjes zijn door de eigenaar gesneden. Dozen vol papieren stalt hij voor mij op tafel uit. Historische documenten, zoals ‘t kasboek van de molen in Fleringen (daterende uit 1820).

Natuurlijk is hij lid van de Schrieverskring, Overijsels Regt en Geschiedenis, de Noaberschap. Het bezit alles zijn intense interesse. Hij laat me een zeer oude vergeelde kadastrale kaart zien: *“Ze waren in Tubbergen aan het landmeten. Ik kijk er even bij en zeg zo langs mijn neus weg: Die scheiding loopt niet goed. Ze lachten maar wat. Ik trek deze kaart uit mijn zak en het was zo.....”.*

“Moet u deze oude schouw eens zien. Mooi hé, die voorstelling van die bisschop”. (Hij zegent een voor hem knielende vrouw): *“Deze schouw heb ik in Bentlage (Dld.) ontdekt. Lag middendoor geslagen bij een oude boerderij....”* *“Het was de bedoeling dat ik van Buxtehude uit, waar ik ook nog voor decoratieschilder heb geleerd, als kerkschilder door heel Duitsland mee zou gaan trekken. Tot twee keer toe naar huis geschreven, maar vader wou het niet hebben. Ik was toen wel verdrietig. Maar achteraf heb ik er toch geen spijt van weer naar Borne teruggekommen te zijn”.*

Ook Borne zelf mag er geen spijt van hebben dat zo’n artistieke zoon voor het dorp behouden bleef.

Noot:

Het interview met Herman Liedenbaum is gepubliceerd in de Twentsche Courant van 01-01-1969.

Herman Liedenbaum leefde van 1898—1982.

Vraag en antwoord

“Zeg Berta, ik zee oe nooit met Jan meer,
‘k har wa dacht da’j ‘t oet zoldn maakn.
‘t Is ok ne zoerproem, altied mer kwaakn
um kleane ding: oaver geeld en ‘t slechte weer.”

“As ik met em um mos goan, kreeg ik ‘t slim benauwd.
Mer wat ik vroagn wol—ik was ‘t hoast vergetn:
Hoo geet ‘t met oe wol ik naar geern wetn?”
“Heel good! Ik bin veurige wek met Jan trouwd!”

't Kan verkeren

Johan Kwast

Loa 'k mear ees 'n moal wier noar Loaren goan. De "Vrienden van de streektaal Lochem en omgeving", hebt 'n leedjesschriewer, zanger en muzikaant Dick van Altena, oet de Betuwe oet'eneudigd. Hee hef ne mooie doonkerbroene stem en begeleidt zichzölf op ne gitaar. In 't kader van "meart dialectmoand" breg-e vanoawend herkenbare eagen leedjes in de streektaal.

De zaal zit aaltied good vol, noe ok wier. "Frits oet Gelster" en de vrouw zölt der ok wal kommen. Dat keump good oet, want ik heb nog 'n stuk of wat kotte verhaaltjes vuur em. Hee schrif ok. Of en too schoew wiej mekaar wat van oonze belaewenissen too. Dinge van alle-dag vaste leggen en doar 'n verhaal van geten, dat is daankbaar weark. Herkenbare dinge vuur nen hoop leu. Zölf he'w der ok plezeer an. Leawensoonderveending en stof tot schriewen he'w genug. En mangs keump oe 'n oonderwearp zomear anweaien.

Ik bin nich mear van de jongsten. 'k Wil zoaterdaags nog wal ees hier of doar bie 't voetballen an de liene stoan, mear meestentieds zeuk ik de tribune wal op. As ik vraag um 'n kaartje 82⁺, dan hebt zee dat nich. 't Möt et doan met 'n tarief vuur 65-plussers. Et wördt oe dan fientjes dudelijk: 't krön-nenzommer hef zich al lang an 'edeend. Niks te slok meer in de butte en 'n luk klötterig. Wieder geet et nog wal zovöl; 't kon slechter.

As 'n vuurzitster 'n oawend lös döt heb ik Frits nog nich vernömmen. 'k Prakkezeer deroawer: "'t Kan wean da'k de verhalen an ene met kan doon den ok dee kaant oet wont." 'k Zee der zo nog gin. Noe ken ik de meeste leu alleen mear van anzeen, dus dat schöt ok nich op.

't Vlotte, vreendelijke, jonge vröwke is der ok wier. Kaant in de kleere en 'n schier köpke. 't Is der hoast aaltied. Hoo zee heet weet ik nich. 't Zit doar steal vuuran en 't geet zichbaar heelmoal op in de prachtige leedjes. 't Liekt mij ne verneamstige tante; 't mag wal in 't bestuur zitten.

Der lig mij bie dat ik eur wal ees bie Frits en wat vroaleu an de toafel heb zeen proaten. 't Zal wel kunnigheid wean. Misschien wont et bie em in de noaberschap, wat wee'j der of. Kan zee bie Frits miene verhalen ofgeven? Dat zol mooi wean. Temet der mear ees noar heuren.

't Is wier 'n mooi oawendvullend program 'ewes. Zo

te mearken is alman der merakels oawer te sprekken. De leu trekt, drok noaproatend, 'n jas an en schoewt heanigan de duure oet. Ik möt dat vröwke nog effen sprekken. 't Steet te kuieren met 'n vuurzitster en twee leu van 't bestuur. Op gepasten ofstaand woch ik miene buurt of. 'n Penningmeester, den der ok is bie kommen stoan, zöt dat. Hee be-duudt: "Wo'j mij sprekken?" Ik schudde van nee, ik nikke noar rech tegenoawer em. Hee wis noar 't jonge vröwke en zeg: "Doar steet der een den möt oe hebben." Subiet dreait 't vröwke

zich um en löp op mij too. Ie zollen hoast zeggen dat et der op hef stoan wochen. As ik zei: "Mag ik oe wat vroagen?", sprenk et der meteen boawen op. Nog vuur da'k miene vraag kan stellen of nog mear met de ogen kan knippen, heur ik: "'k bin 47 joar, 'k bin nich trowd en keender he 'k ok nich." 't Rolt der zo achter mekaar oet. An weure gin verlet. Ie zollen op slag en stie wier joonk wörden. Doar stoa 'k toch van te kieken.

Efkes deep oam halen. "'k Wol oe vroagen: ken ie Frits oet Gelster?" "Joawal, mear den was hier vanoawend nich." "Nee, dat mearken ik ok." "Ik heb nog wat kotte verhalen vuur 'em. Zee'j em vandaag of morgen nog en zol ie em dan dizze pepieren willen doon?" "Natuurlijk wil ik dat wal." "Mear 't spiet mij vuur oe, de eerste paar wekke sprek ik em nich." 't Vaalt stille. 't Dech deep noa, kö 'j zo zean. "Misschien kö 'j em zöndag treffen op 't streektaal-muziekfestival in Uift." "Doar geet –e bienoa zeker wal hen." "Nee, zo wied goa 'k de nich um. Loat mer gewörden. 'k Jaag de voort wal hen en doo em 't spul in de breeuwenbus, dee vuur an 'n toogaanksweg steet." "Joa, dat is zo, dee steet vuur an dee weg." Gezwieg.

Zee nemt 'n droad wier op. "Noe, sukses der met, tot kiek en goodgoan dan mear." "Joa, ie ok", heur ik mij zeggen. Vrömd almoal. Doar mö 'k wal effen van biekommen. Binnenduur, oawer Gelselaar, veur ik wierum op Boorn an.

En Frits, den heult dit verhaal nog te good.

Heemkunde, genealogie en de Jacobusschool

Ton Boswerger

Beste lezer. Je kent de kasten op de bovenverdieping van het Kulturhus toch nog wel?! Zes stuks in totaal en dan heb ik die twee onduidelijke gebruikte kasten, die er zo maar ineens bij werden gezet, voor het gemak nog maar niet eens meegerekend. Van ons zijn ze in ieder geval niet!

Vijf van onze zes kasten, de meest linkse, beginnen toch zo langzamerhand al aardig vol te raken. Met historische boeken, krantenknipsels, bidprentjes, foto's, gegevens over boerderijen, genealogieën, verzamelingen van oud-leden en nog veel meer. En mocht ik onlangs nog vol trots memoreren dat we aan ruim 2.600 bidprentjes zaten! Nou, vergeet dat getal maar gauw weer! Henk Kroeze uit Almelo is een gewaardeerde leverancier en mede dankzij de zeer regelmatige stroom van kleine en grote schenkingen van onze eigen leden is de Bornse verzameling bidprentjes al aangegroeid tot ruim 4.000. En dan heb ik het nog niet eens over die nostalgische kerkelijke plaatjes of de kaartjes b.v. ter gelegenheid van een Eerste Communie, een processie naar Kevelaer of een Priesterwijding. Allemaal prachtig materiaal om onder het genot van een lekker en nog steeds gratis kopje koffie op de dinsdag of woensdag van 10 tot 12 uur eens te komen bezichtigen of te bestuderen. Echt de moeite waard!

Maar eigenlijk wil ik het hierover nu wat minder hebben. Deze keer, beste lezer, gaat het over een school in Borne met alleen maar jongens, die niet meer bestaat. De Jacobusschool.

Daar hebben we al wat langere tijd geleden de administratie van gekregen in de vorm van een ordner en een groot aantal leerlingenkaartjes. En ja, daarom stonden ze nog in de laatste zesde kast, helemaal rechts dus, met de bedoeling om daar bij gelegenheid iets mee te gaan doen. Neen, niet zomaar iets doen: we proberen ze toegankelijk te maken zodat kinderen, kleinkinderen, neefjes en nichtjes daarin kunnen kijken en snuffelen op zoek naar bijvoorbeeld het huis waar de voorvader destijds gewoond heeft. Misschien wilde je al wat langer nu wel eens precies weten wanneer opa op die school had gezeten.

En wat troffen we daar dan zoal aan? Omstreeks 1920 zie we daar de eerste Bornse jongetjes naar toe gaan. Geboren vanaf ongeveer 1914 zijn ze inmiddels leerplichtig, ze zullen weinig tot niets van de Eerste Wereldoorlog gemerkt hebben en na het invoeren van alle gevonden kaartjes zien we dat de laatste jongens, die op de Jacobusschool gezeten hebben, nog tot in 1948 zijn geboren. Hebben deze jongens de Tweede Wereldoorlog bewuster meegeemaakt dan hun oudere voorgangers de Eerste? Vul dat antwoord zelf maar in. Van die kaartjes, netjes

per letter van het alfabet gescheiden door kartonnetjes met een letter er op, hebben we er een kleine 1400 gevonden en die zijn allemaal in een Excelbestand terechtgekomen. Dat betekent dat je allereerst heel snel en eenvoudig kunt nakijken of opa of oom inderdaad op deze school hebben gezeten. En als dat dan het geval is dan kom je uiteraard weer bij ons terug om te kijken wat er misschien nog meer op dat kaartje staat. Want die kaartjes hebben we natuurlijk ook netjes in twee archiefboxen voor jou op het Historisch Informatie Punt daar in het Kulturhus opgeslagen! Natuurlijk kwamen de meeste jongetjes, al dan niet in korte broek, uit Borne, maar je kunt soms al aan de naam zien dat ze ook van elders kwamen. De verst weg wonende denk ik gevonden te hebben in de persoon van ene Gerard Ruttendjie, geboren 29 juni 1941, met de "aansprekelijke persoon" Fr. ten Hoopen als 'tweede' vader. Op 17 april 1951 heeft Gerard als bijna 10-jarig jongetje eerst in de Burgemeester Bussemakerstraat 17 gewoond en later aan de Ou-

Klasse:	5 6	Model D.
Schooljaar:	50/51	
Naam	Ruttendjie Duscha → (ten Hoopen)	
Voornamen	Gerard	
Datum van geboorte	29 Juni 1941.	
Gemeente van geboorte		
Woonplaats (straat, huisnummer enz.) . . . . . (Indien het kind in een andere gemeente woont, tevens naam dier gemeente).	Burg. Bussemaker straat 17 Oude Almeloze 24. 1941	
Aansprakelijke personen	Fr. ten Hoopen (2 ^e vader)	
Vaccinenummer		
S. G. No. 207.		

Datum van <i>ambts-halve</i> inschrijving. .	
Datum van inschrijving	
Datum, waarop het kind op de school heeft plaats genomen of heeft moeten plaats nemen.	17 April 1951
Datum, waarop het kind bij afschrijving voor de eerste maal de school niet meer heeft bezocht . . .	
Reden van afschrijving	

oktober 1954 is vertrokken naar de nieuwe Mariaschool". Moet een belangrijke datum voor het schoolleven in Borne zijn geweest! En ja, misschien hebben de dingen niets met elkaar te maken maar ook als je in een woonwagen woont, bestaat altijd de mogelijkheid dat je "van school weggestuurd wordt". En om met Wim Kan te spreken: "Nee we noemen geen namen, namen noemen we niet". Tot slot: spitten in het verleden kan leuk zijn. En of je je nou voornamelijk bezighoudt met de woonomgeving of de persoonsgegevens van jouw voorouder; grote kans dat je bij het HIP leuke dingen vindt en 't werkt altijd verslavend!
't Is maar dat je 't weet!"

de Almlosestraat 117. Kijk maar eens naar zijn administratiekaartje waar je kunt lezen dat hij zowel in de 5e als in de 6e klas gezeten moet hebben. En wat er met hem daarna gebeurd is? Ik kan het jullie niet zeggen, maar als je inmiddels heel erg nieuwsgierig naar hem bent geworden dan kun je het op het visitekaartje vermelde adres misschien nog eens aanschrijven. Zou zo maar kunnen dat je een antwoord van deze nu 74-jarige terugkrijgt zodat je nog herinneringen uit Borne met hem kunt ophalen. En nog eventjes tussendoor: zit je mogelijk vast met je onderzoek of wil je ergens nog meer over weten? Laat het ons maar eens horen. Samen met de medewerk(st)ers van het HIP gaan we voor je op zoek en het moet al heel gek gaan willen we niks vinden!

Wat tenslotte nog opvalt is de regelmatige mededeling op zo'n kaartje dat een leerling van de Jacobusschool "op 1

Naschrift redactie.

Nadat Ton Boswerger dit verhaal over de Jacobusschool geschreven had, volgde op het HIP ook het archief van de Johanneschool. Uiteraard geldt hiervoor hetzelfde als voor het archief van de Jacobusschool.

Een schoolklas vol 'brave' jongens
Foto: gemeentearchief Borne, nr. 006799

Landweren op Weleveld

E.T.J.T. Kwint

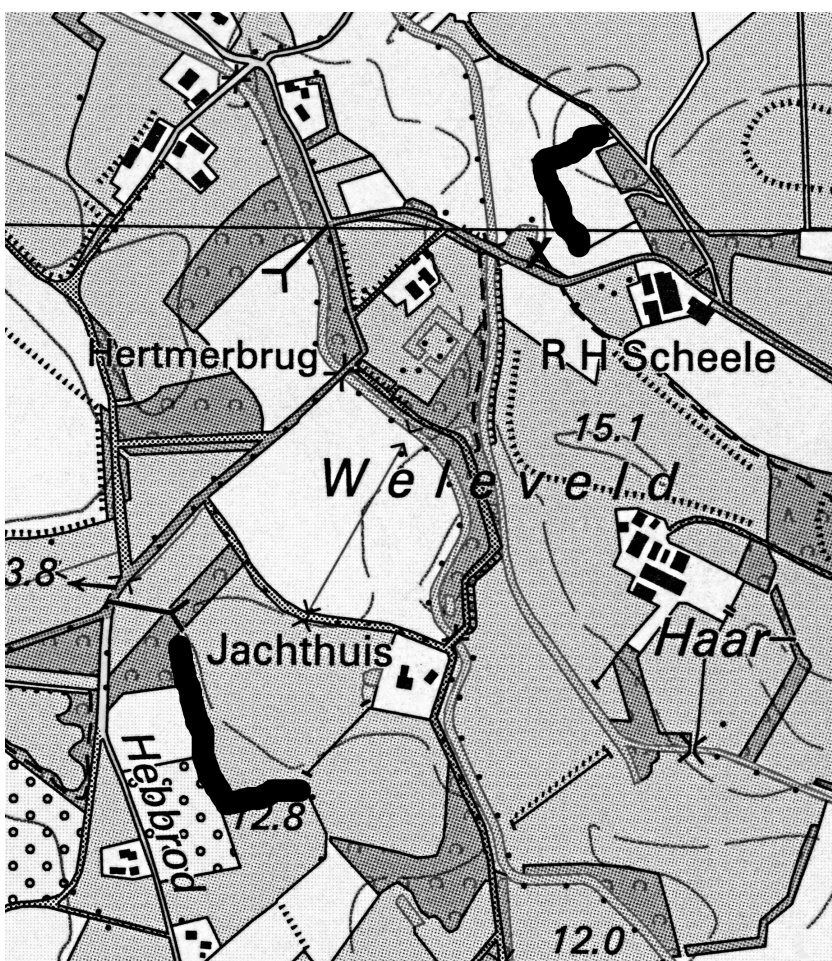
Het verhaal gaat dat op een ochtend in augustus 1952 het echtpaar Luns aan het ontbijt zat in New York. Luns was daar toen ambassadeeraad bij onze PVVN, Permanente Vertegenwoordiging van het Koninkrijk der Nederlanden bij de Verenigde Naties. Plots zei toen mevrouw Luns: "Joseph, wat kijk je, wat is er?" Luns antwoordde direct snedig "Zo ben je niets en zo ben je minister". Hij had namelijk de dag tevoren het verzoek gekregen of hij minister wilde worden in het kabinet Drees II en bleef minister tot 6 juli 1971.

Een soortgelijk gevoel hadden wij ook. Jaren lang hadden wij overal in Twente de fraaiste landweren bewonderd, maar niets op Weleveld. Theoretisch moesten ze er zijn, maar waar? En ziet binnen luttele maanden hebben we er plots twee. Het kan dus verkeren!

Op bijgaand kaartje zijn de beide herontdekte landweren ingetekend. De eerste landweer loopt in een kwart boog om het Jachthuis. Hij begint dicht bij de voormalige lijftucht Oud Esschering en eindigt in 't Allee, de oude oprijlaan naar de havezate.

De tweede, wellicht interessanter omdat hij in 1623 met naam wordt genoemd, loopt zoals was te verwachten min of meer op de grens van de marken Hertme en Zenderen in het bouwland tegenover de boerderij Rabo Scheele aan de Hertmerweg. Hoogstwaarschijnlijk is het laatste stuk van een kleine veertig meter tot de Hertmerweg weggegraven toen landweren geen nut meer hadden.

Op enkele tientallen meters daar vandaan staat sedert 2009 een stukje reconstructie van een landweer met doorgang, waarbij dankbaar gebruik is gemaakt van een oud vergeten laantje, eens onderdeel van de weg Zenderen-Hertme. Bij de bouw van deze reconstructie werd gezegd dat deze nieuwe museale landweer binnen een straal van honderd meter moest liggen van de oorspronkelijke landweer. Dat blijkt nu met 50 meter (naar boven afgerond) dik te kloppen.

Kaartje met daarop aangegeven de beide landweren, met bij de X de reconstructie landweer.

Deze landweer was bekend aan Sweder II Schele van Weleveld. Hij beschrijft de situatie in Twente in 1623, met name de plunderingen nadat Christiaan von Braunschweig (Protestanten) in de Dertigjarige oorlog op 6 augustus 1623 verslagen was door graaf Jean t' Serclaes de Tilly (Katholieke Liga) bij Stadtlohn, op nog geen 20 km van Winterswijk. Von Braunschweig vluchtte met de hem resterende 5000 man Nederland in, gevolgd door een deel van Tilly's

krijgsvolk. Dit was dus voordat in 1626 Oldenzaal definitief in Staatse handen viel. Plunderen, brandstichten en stelen overal. Twente werd bedreigd en vele edellieden, onder wie Sweder II, vluchtten naar de vestingstad Oldenzaal. Sweder II kreeg daar een sauvegarde, vrijwaring van inkwartiering en bescherming tegen het vorderen van goederen. Daarmee gewapend ging hij met de huizen Almelo en Saasveld aan de slag.

Het relaas van Sweder II op pagina 906 van zijn Kroniek, zie kader op deze pagina, behoeft enige toelichting. Allereerst de datum van 22 augustus. Dat moet zijn 1 september omdat Sweder als overtuigd Lutheraan nog de inmiddels afgeschafte Juliaanse tijdrekening volgt. Hetzelfde geldt voor de andere datum.

Met die Blockfort na Alberge doelt Sweder op Blokvoorde richting Albergen, met Peggenfort Piggenvoorde, dat is bij de Piggelanden en slaat dus op de hierboven beschreven landweer. Harinkfort is Harinkvoorde (De Haar). De Bihelt of Bifelt, het manuscript is voor meerdere interpretaties vatbaar, is de (Oude) Bieffel en Rokendick is de Koekendijk. Uit historische overwegingen had Oude Bieffel na de doorsnijding van de Bieffel door de Rondweg beter alleen Bieffel kunnen blijven waarbij het korte stukje tussen de Rondweg en de Prins Bernhardlaan Nieuwe Bieffel of anders gedoopt had kunnen worden.

Bij een bezoek aan de Piggenvort trok Woolderink de terechte conclusie dat indien de landweren in 1623 hersteld werden ze eerder moeten hebben bestaan en hoogstwaarschijnlijk al vele eeuwen daarvoor. De hele marke Zenderen, waarvan het dorp Borne maar een klein onderdeel vormde, was

Uit de Kroniek van Sweder II Scheele:

Wardt ook van wegen 't land schriftlijke sauvegarde van graff Jan van Zerclaes end Tilli en van graff Johan Jacob van Anholt te wege gebracht met concessie om stropers te mogen doetslaan end sick so verweren.

Darom dan die landweren hin end her weder opgemaket worden, insonderheit om Almelo, Saesveld end Weleveld. Sweder schrijft hier in de marge een glosse: Die huiszluiden van Gildehuusz, Oetmarsen lagen hier veel in 't broek met hare beeste; Onder Oldenzell lag 't so völl als gaen konde.

De hoofdtekst gaat door met: *Om Welvelde wardt den 22 augusti opgegraven die Blockfort na Alberge, item Peggenfort end Harinckfort an Bihelt, Engelderick-stege, item die Rokendick; end werden die slagbome om Borne weder gehangen; darto die van Borne van mi eenig marcken-holet gebeden den 23 augusti;*

omgeven door een sterke landweer, waarvan ook de landweren op Weleveld onderdeel uitmaakten. De doorgangen in de landweren konden met (draai) bomen worden afgesloten, zie ook de reconstructie op Weleveld. Omdat de doorgangen nauw waren,

De landweer bij het Jachthuis.

Op de voorgrond het stukje reconstructie landweer te zien. Het pad was eens onderdeel van de Hertmerweg tot deze verlegd en verhard werd, waarschijnlijk in 1914. Het asfalt daarvan is nog net op de foto te zien aan het einde van het pad helemaal rechts. De boerderij Rabo Scheele, Hertmerweg 37, schemert door de bomen. Links, boven de reconstructie landweer, staat als het ware midden in een weiland, een rij bomen. Die bomen staan op de herontdekte landweer.

was er voor de bewaking en verdediging slechts een beperkt aantal soldaten nodig. Zo kon de buurschap hermetisch worden afgesloten en waren beide daarin gelegen dorpen, Zenderen en Borne, makkelijker te beschermen. Bekend is ook dat daarom de Ridderschap van Twente sedert de middeleeuwen veelal bijeen kwam in Borne in de Halve Maan of in Zenderen in de Denneboom.

Beide landweren hebben redelijk oud hout. Omdat ze beide midden in het boerenland liggen, zijn ze niet te betreden maar alleen uit de verte te bewonderen. Ze hebben hun taak volbracht. Wij gunnen ze daarom rust en daarmee ook rust aan de daar verblijvende dieren.

Deze foto is genomen vanaf de Hertmerweg ter hoogte van nummer 37. We kijken links de landweer in, die aan het einde naar rechts ombuigt en eindigt achter de solitaire boom op de voorgrond bij de Piggelanden. Dat is de weg die loopt van de Hertmerweg naar de boerderij Kielshaven op Piggelanden 1.

Noot:

Kaartje en foto's zijn vervaardigd door de auteur.

Vluchtelingenhulp

Henk Okkels †

Vluchtelingenhulp

*Dit bericht (hebt U 't gelezen
een week geleden in dit blad)
over slechts nog enkele weken
gaat de Bornse jeugd op pad.*

*Deze jeugd gaat mede- helpen
voor het ledigen van de nood
in de vluchtelingen kampen
(deze nood is daar nog groot!).*

*Bornse jeugd, ik heb 't gelezen
dat U aan de slag wilt gaan
en ik hoop dat heel ons Borne
straks dan achter U zal staan.*

*Laat het milde gaven regenen
uit de Bornse burgerij
ieder drage...dit naar draagkracht
voor het doel een steentje bij.*

*Door die steentjes wordt het mogelijk
dat men stenen huizen bouwt
die, na vele jaren wachten
aan een vluchteling wordt toevertrouwd.*

De redactie heeft dit gedicht ontvangen van burgemeester Welten, die het op zijn beurt toegezonden kreeg van de dochter van Henk Okkels. Okkels spreekt in het gedicht over "ons" Borne, dat duidt op een bijzondere band. Helaas is deze niet bekend bij de familie. Henk Okkels vervulde diverse bestuursfuncties, waaronder die van wethouder in Zwolle. In zijn vrije tijd dichtte hij. Dit gedicht is verschenen in het Twents Nieuwsblad van 29 januari 1960. Henk Okkels overleed in december 2014.

Waar was Borne toentertijd dan zo druk mee?

Door de Verenigde Naties is het jaar 1959-1960 uitgeroepen tot vluchtelingenjaar. Onder auspiciën van het daartoe in juni 1959 ingestelde nationaal comité, worden plaatselijk diverse acties georganiseerd met het doel zoveel mogelijk geld bijeen te brengen voor onder andere Algerijnse kinderen en vervangende huisvesting voor vluchtelingen die nog steeds verblijven in kampen in Ohmstede en Friedrichsfeld. Deze actie heeft de naam "Doe Open" en behelst de verkoop van huissleutels. De gedachte is: voor een vluchteling met deze sleutel de deur te openen voor betere huisvesting en daarmee een nieuw begin.

Acties

De Bornse Courant bericht in het voorjaar van 1960 met enige regelmaat over de acties die in onze gemeente georganiseerd worden door een actiecomité onder leiding van burgemeester Van Bommel. Alle Bornse jeugd- en sportverenigingen gaan zich inzetten om gezamenlijk een mooi bedrag bijeen te bren-

gen. De krant kopt vervolgens "spectaculaire acties in het verschiet", zoals de sleutelverkoopactie. Kinderen gaan huis aan huis om sleutels te verkopen. De actie wordt opgevrolijkt door muziek van de diverse muziekverenigingen.

Spanjaard stelt zijn kantine beschikbaar voor een feestmiddag voor kinderen, met o.a. kinderoperette door scouting Martina, poppenkast en een jonge zanger. 's Avonds is er een bonte avond met muziek, dans, gezang, schetsen en sportdemonstraties. Ook in Zenderen en Bornerbroek zijn de sleutelactie en een kindermiddag georganiseerd. In totaal zijn in onze gemeente meer dan 1000 sleuteltjes verkocht.

Hulp geven daar waar nodig is. Een Bornse traditie die breed gedragen werd en wordt en waar ook in deze tijden weer een beroep op gedaan mag worden. De diepere betekenis van het gedicht van Okkels heeft niets aan kracht ingeboet en maakt deel uit van ons erfgoed.

De brief van Joseph Reinhold

Annette Evertzen

Joseph Reinhold wordt in 1916 in Keulen geboren. Hij komt in 1939 naar Borne als één van de Palestina pioniers, jonge mensen die zich willen bekwamen in praktische beroepen om in Palestina een nieuwe gemeenschap op te bouwen. De meesten werken bij boerenbedrijven en velen overleven de oorlog, waarschijnlijk door hun hoge organisatiegraad. Joseph, die loodgieter van beroep is, kiest in april 1940 voor een functie bij Spanjaard.

In de oorlog woont hij, net als Wolf Engländer, bij de broers Van Gelder aan de Grotestraat. In 1942 vertrekt hij gedwongen naar Amsterdam, waar hij zes maanden later met Sara Voorzanger trouwt. In 1942 wordt hij op transport gezet naar een werkkamp en dat houdt hij vol tot januari 1945. Ook Sara komt om in de oorlog.

Dit is alle informatie die in 2007 te vinden was bij het plaatsen van een Stolpersteine / struikelsteen voor Joseph Reinhold. De steen kwam te liggen voor het voormalige huis van David en Jacob van Gelder, Grotestraat 212, waar nu Hubo Braakhuis is. Joseph woonde met een andere Duitse vluchteling, Wolf Engländer, achter Van Gelders stoffenzaak.

Vorig jaar kreeg ik een brief toegespeeld. Tijdens het opruimen in het huis van mw. Braakhuis werd deze brief gevonden. Hij zat in een oude portefeuille van haar overleden man Jan. Jan Braakhuis was destijds een buurjongen van de Van Gelders. De brief had een poststempel van Brooklyn met de datum 13 oktober 1947. De afzender was Joseph Reinhold. 'Een zoon of neef misschien?', werd mij gesuggereerd. Bij lezing bleek al snel dat de brief van Joseph Reinhold zelf afkomstig is en dat hij de oorlog overleefde:

'Wir sind den Nazi doch durch den Latten gegangen'. In de brief beschrijft hij zijn ervaringen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hier volgt een reconstructie van zijn verhaal.

We hebben gesaboteerd waar we konden

Joseph verhuisde in februari 1942 naar Amsterdam. In hoeverre zijn verhuizing door de Duitsers afgedwongen was, is niet duidelijk. Misschien vertrok hij omdat hij in een grote stad anoniemer en veiliger was. Bij Spanjaard was hij inmiddels op bevel van de nazi's ontslagen, net als alle andere Joodse werknemers. In augustus 1942 trouwt hij in Amsterdam met Sara Voorzanger. Al in september volgt voor Joseph een verhuizing die in ieder geval niet vrijwillig is: hij moet naar werkkamp De Beetse bij

Sellingerbeetse in Groningen. De nazi's stuurden alle jonge, weerbare mannen naar werkkampen om ze daarna door te sturen naar kamp Westerbork, waar ze herenigd werden met hun familieleden. Een strategie om een mogelijke onderduik of een andere vorm van verzet te voorkomen.

Na acht dagen werd het kamp De Beetse, waar Joseph samen met 400 andere Joodse Amsterdamers veen moest afgraven, door de Grüne Polizei omsingeld. Alle bewoners moesten te voet naar het station in Stadskanaal en vandaar op transport naar kamp Westerbork. In Westerbork zag hij zijn vrouw Sara terug. Binnen 24 uur werden beiden op transport gezet naar een voor hen onbekende bestemming. Na drie dagen komen ze aan op een plek waar veel lampen brand-

Joseph Reinhold

*Joseph Reinhold en Sara Voorsanger in gelukkiger tijden.
Foto's op deze en de vorige pagina:
www.joodsmonument.nl*

den. Joseph herkent dit gelijk als een concentratiekamp 'Da ich von Dachau aus schon dieses Bild kannte'. Niet duidelijk is hoe hij Dachau kende. Heeft hij er voor de oorlog gevangen gezeten?

Joseph en Sara waren aangekomen in Auschwitz en ze werden er direct van elkaar gescheiden. In Auschwitz wordt Joseph geselecteerd voor dwangarbeid in de kolenmijnen van Jawiszowice, een dorp 10 km ten zuidwesten van Auschwitz. Hij werkt hier

Kamp De Beetse, gelegen bij Sellingerbeetse in het Zuid-Oost Groningse Westerwolde.

17 maanden, tot er vakarbeiders worden gezocht voor een Duitse fabriek. Joseph meldt zich aan en wordt uitgekozen: 'Es war gut das ich damals etwas bei Spanjaard lernte', schrijft hij. Helaas blijkt dit een valstrik. Tot zijn grote teleurstelling komt hij terecht in een ander werkkamp dat bij Auschwitz hoort, Schwindochlewitz (Schwientochlowitz?) 40 km van Auschwitz. Het is een wapenfabriek waar men de 8/8 tank bouwde: 'Wir haben da Sabotage gemacht wo wir nur konnten', schrijft hij. Eén keer is hij daarbij ontdekt. Hij vertelt niet wat dit voor consequenties voor hem had, zijn brief is een feitelijk relaas, het doorstane leed verwoordt hij niet.

Ondertussen komt het Russische leger steeds dichterbij en op zekere dag wordt het kamp daarom onttruimd. De dwangarbeiders worden verplaatst naar kamp Mauthausen. Dat betekent tien dagen lopen met als rantsoen één kilobrood en voor drie man samen één blik conserven. In Mauthausen begint weer een nieuw leven, 'noch viel schlimmer' dan in Auschwitz. Na 3 weken – april 1945 - werd hij met zijn kameraden verplaatst naar Gussen-II, waar ze weer 'unter der Erde' moeten werken. Hij is dan aan het eind van zijn krachten, de bevrijding moet snel komen, anders begeeft hij het ('ingehen'). Die bevrijding kwam: op zaterdag 5 mei 1945.

In eerste instantie wilde Joseph naar Nederland teruggaan, maar hij had met Sara afgesproken dat ze elkaar zouden treffen in zijn vaderland. In Duitsland heeft hij meer dan twee jaar gewacht, tevergeefs. Daarna is hij naar Brooklyn verhuisd: 'Und es gefällt mir sehr gut'.

Zijn er nog Joden in Borne?

Aan het eind van zijn brief informeert Joseph naar de Bornse mensen: is er iemand van de Van Gelders teruggekomen? Heeft men zoon Jaap en zijn verloofde ontdekt? En Bob en zijn twee broers? De familie de Leeuw? 'Sind noch Juden in Borne jetzt oder alles in den Gaskammern ungekommen?' Hij eindigt met de groeten aan alle Bornenaren die

*Joodse arbeiders aan het werk in kamp De Beetse
Foto's: www.joodsewerkkampen.nl*

zich hem herinneren, vooral de overburen Grevling (Greveling?) bij wie hij naar de Engelse zender luisterde.

Hij schrijft in zijn brief dat hij niet weet of zijn vrouw nog leeft. Hij heeft verschillende keren naar Nederland geschreven, maar nog steeds geen antwoord ontvangen. Hij blijft hoop houden, zelfs nog eind 1947. Sara is echter direct bij aankomst in Auschwitz vergast.

De Joden naar wie hij vraagt in zijn brief hebben het wél overleefd. Jaap van Gelder en zijn verloofde Eja. De ouders De Leeuw en hun drie zonen Bob, Eddy en Donald. Donalds vrouw Lies en hun zoontje Jo. Allen zaten ondergedoken, Jaap van Gelder en zijn vrouw in Watregge bij Almelo, de familie De Leeuw op verschillende adressen in Borne zelf. Jo overleeft de oorlog in Zwolle.

Het Rode Kruis

Uit de informatie van het Rode Kruis, die ik opvroeg om zekerheid te krijgen over de gang van zaken, bleek dat Joseph Reinhold al eerder op 14 oktober 1942 doodverklaard en een tweede keer op 30 januari 1945. Deze laatste datum staat op de struikelsteen voor hem en ook op het Joodse digitale monument, een databank van alle Joodse slachtoffers. Volgens de reactie van Het Rode kruis kwam vier jaar geleden een verzoek van het Amerikaanse Rode Kruis, en werd toen de fout ontdekt.

Ze schrijven:

Door het ontbreken van verdere informatie werd aangenomen dat de heer Reinhold was overleden bij zijn aankomst op 14 oktober 1942 [in Auschwitz]. Op het Ministerie van Justitie was een speciale Commissie Aangifte van Overlijden (CAO) belast met het bepalen van tijd en plaats van overlijden [van vermiste en/of gedeporteerde personen]. Deze Commissie stelde vast dat de heer Reinhold is overleden

op 30 januari 1945 in Midden-Europa (Duitsland / Polen).

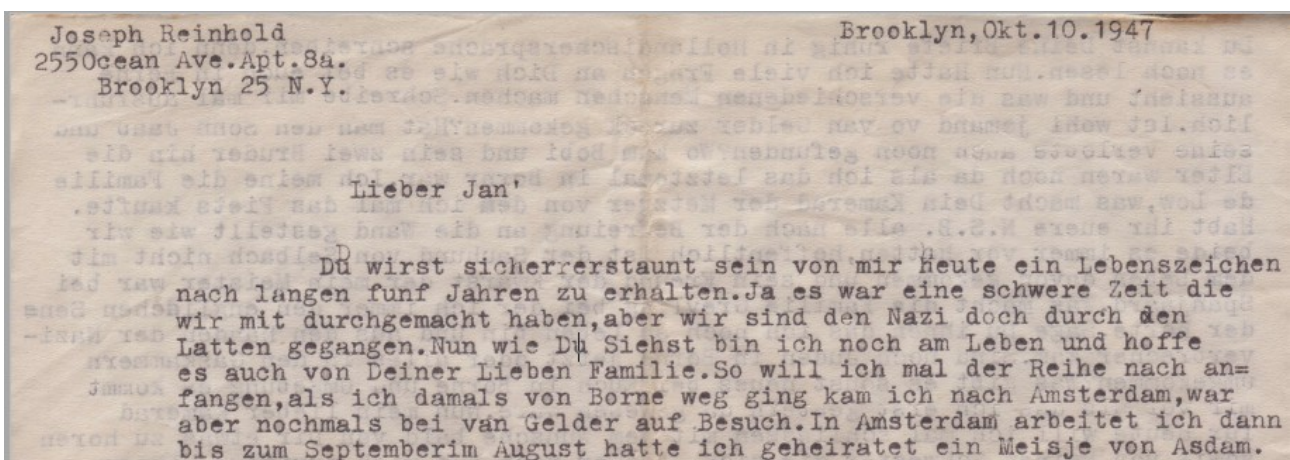
Op 4 april 1952 kwam er een brief van de ITS met de mededeling dat de heer Reinhold was ingeschreven onder nummer 67898 in Auschwitz en dat hij vandaar op een onbekende datum was overgebracht naar Mauthausen, waar hij nummer 124687 kreeg. Op 6 januari 1945 werd de heer Reinhold overgebracht naar Gusen, een werkkamp van Mauthausen. Zodoende werd aangenomen dat de heer Reinhold overleden moet zijn tussen 16 januari en 10 mei 1945 [de dag waarop kamp Gusen is bevrijd?]. Deze informatie is doorgegeven aan de Commissie Aangifte van Overlijden. De Commissie accepteerde het bewijsmateriaal en publiceerde dit gelijklopend in de Staatscourant van 20 september 1952.

Het weghalen van de struikelsteen

Over het naoorlogse leven van Joseph Reinhold is alleen bekend dat hij hertrouwd is met Ethel en dat ze samen twee zonen kregen. Joseph is in 1994 op 77-jarige leeftijd te Ashtabula County (Ohio) overleden.

Naar aanleiding van de brief aan Jan Braakhuis is voorzichtig contact gezocht met zijn zonen in de Verenigde Staten. In eerste instantie is alleen een brief gestuurd met het verzoek te reageren als zij familie zijn van Joseph Reinhold, geboren in 1916 in Keulen. Pas daarna werden zij geïnformeerd, maar het verhaal bleek al bekend: zij hadden zelf vier jaar geleden informatie ingewonnen bij het Rode Kruis over Sara en toen is deze vergissing omtrent de vermeende dood van hun vader ontdekt.

De originele brief van Joseph Reinhold is naar zijn zonen gestuurd. Zijn struikelsteen is op 14 december 2015 verwijderd, in aanwezigheid van een zoon en dochter van Jan Braakhuis. De steen wordt in de synagoge bewaard.

De eerste pagina van de lange brief die Joseph schreef aan zijn vriend Jan Braakhuis.

Opening van de Spanjaardkamer in het Bussemakerhuis

Helmich Kleerebezem

In de voorkamer op de eerste verdieping van het Bussemakerhuis zal in mei van dit jaar de rijke Spanjaardhistorie herleven. De presentatie zal bestaan uit documenten, foto's, filmfragmenten, portretten en voorwerpen. Met de Spanjaardkamer zal de laatste fase van de herinrichting van het museum zijn voltooid.

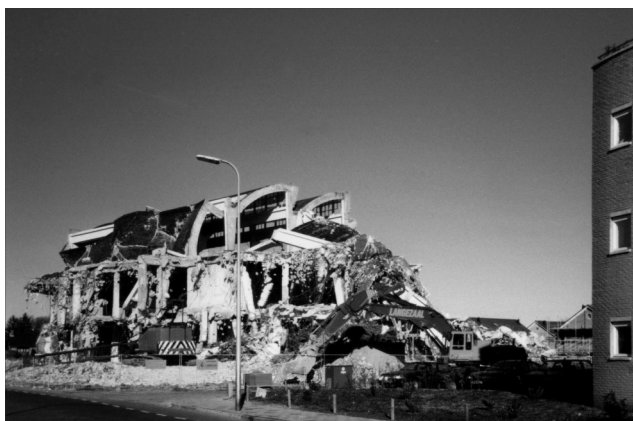
Het verhaal

Op dit moment zijn een bescheiden aantal realia uit het erfgoed van Spanjaard tentoongesteld. Wat nog ontbreekt is een consistent verhaal over de familie Spanjaard waarin de samenhang wordt weergegeven tussen de geschiedenis van de familie, de rol van de familie in Borne en hun joodse achtergronden en geloofsbeleving. Het museum gaat de invloed van de Spanjaards dan ook meer voor het voetlicht brengen in thema's als familiegeschiedenis, bedrijfs-geschiedenis en de relatie met Borne.

Jaap Grootenboer, kenner van de Spanjaarddynastie schrijft met vlotte pen in het volgende artikel over hun wel en wee in Borne.

Spanjaardweek

In het kader van de opening van de Spanjaardkamer organiseert het Bussemakerhuis samen met de Heemkundevereniging Borne, de Synagoge en de gidsengroep de Spanjaardweek van 29 mei t/m 5 juni. De gidsengroep geeft in die week speciale rondleidingen langs de woonhuizen en merktekens van de Spanjaards. Het actuele programma voor die week is in voorbereiding en zal tijdig worden gepubliceerd.

Straks te zien: Rheumanella lakens, het wapen dat destijds de gevel van de fabriek sierde en foto's van de fabriek in volle glorie en de afbraak.

Foto's Spanjaard fabriek: Bart Hogeweg

De familie Spanjaard en het Bornse volk

Jaap Grootenboer

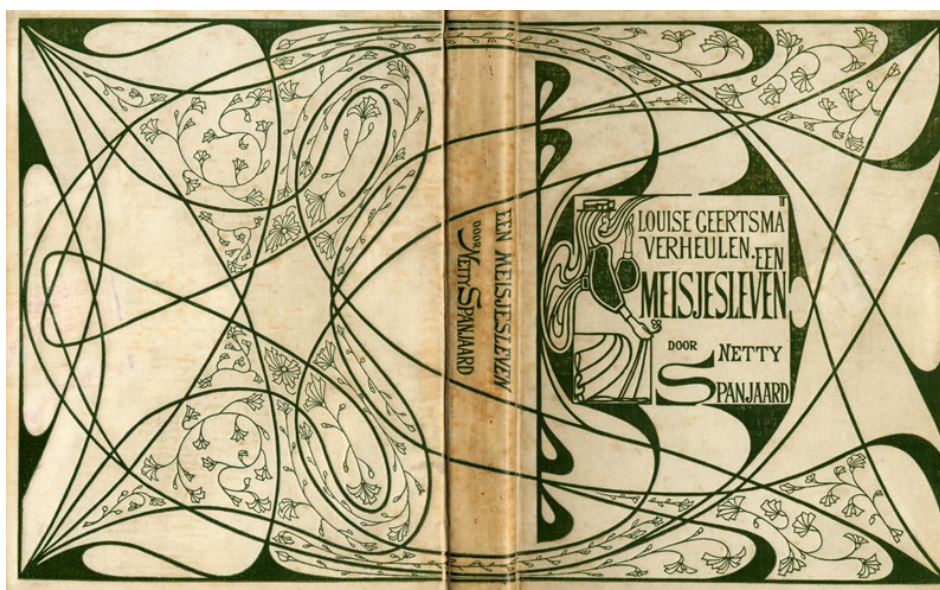
Het was in de laatste jaren van de achttiende eeuw geen prettig leven in Borne. In 1797 bedroeg het aantal onvermogens 62,8% van de bevolking en woonden in "hutten, huizen van elzenhout. In schoppen en schuren, stookhutten en schapenkotten". Het mag dan later een beetje beter geworden zijn, maar een vette boterham zat er niet aan. De Joodse man uit Remagen, die vandaar uit naar Nederland trok en via Zwolle in Borne belandde, was ook niet rijk. De man handelde in allerlei rommelarij. Maar hij vond tenminste een aantal Joodse gezinnen, waar hij zich thuis voelde. Een paar aan de weg naar Almelo en één gezin zelfs in het dorp zelf. Aan de Joodenstraat, zoals de Brinkstraat in 1764 heette. Salomon, de zoon van Jacob trof de familie Van Gelder aan. Van Gelder had een mooie dochter: Sara heette ze en Salomon viel op Saartje en zij scholen onder het baldakijn en zo trouwden ze met elkaar op 11 april 1811.

Salomon en de eerste ontmoetingen

Salomon, die in 1812 de achternaam Spanjaard had aangenomen vestigde zich in Borne bij zijn schoonvader aanvankelijk en specialiseerde zich in de handel van geweven stoffen. Het spinnen en weven werd overgelaten aan de vaak arme arbeiders en van hen nam hij de geweven doeken af. Hij drijft handel in de directe omgeving, maar ook bijvoorbeeld in Amsterdam. Dat ook dat handelen moeizaam gaat, blijkt wel uit zijn brieven aan zijn Saartje. Maar hij werkt hard en leeft zuinig. Zijn bedrijf groeit goed. In 1832 heeft hij al een aandelenkapitaal van f 17.000,-. Hij koopt huizen in het dorp. Zelf gaat hij met zijn gezin wonen in het centrum van het oude dorp en zal daar ook blijven wonen. Twee zonen komen ook in zijn bedrijf: Jacob Salomon en Levie Salomon. Jacob koopt het huis aan de Grotestraat, tegenover de Abraham ten Catestraat. We zien hem tevreden voor zijn huis zitten met de pet op en de pantoffels aan.

De industrialisatie

In 1865 wordt er een spoorlijn geopend, die loopt van Almelo naar Salzbergen. Aan die spoorlijn vestigen de Spanjaards hun eigen stoomfabriek. Arbeiders kunnen bij hen komen werken. Niet al te veel loon, maar wel een vast inkomen. Maar bij de vestiging van de fabrieksgewijze productie wijzigt ook verhouding tussen fabrikateur en zijn thuiswevers. De bestaande productie van vlas krijgt concurrentie van de katoen. Spanjaard wordt ook leverancier van grondstoffen. De fabriek breidt zich uit. De zoons en kleinzons nemen het bedrijf over. De fabriek groeit door. Maar de kinderen wijken in levensstijl af van wat de vaders gewend waren. De harde strijd om het te redden in de jungle van de mechanisatie drijft hen tot het doen van hoge uitgaven. Maar het wordt ook een strijd om de status van industrieel en daarmee verdwijnt ook de eenvoud, zo vaak het kenmerk van het ware. Burgerhuizen te midden van het dorp voldoen niet meer. Er verschijnen grote villa's tussen de simpele dorpswoningen.

Omslag van "Louise Geertsma Verheulen, een meisjesleven", geschreven door Netty Spanjaard. Het is één van de drie uitgaven van haar hand. De omslag is een ontwerp van Jan Toorop.

Netty Spanjaard en een meisjesroman

Netty Spanjaard kwam rond 1900 in Borne wonen. Ze heette eigenlijk Jeanne Elias en was de dochter van Mozes Elias en Rozina Spanjaard. Haar beide ouders stierven kort na elkaar en zo werd Jeanne wees. Oom Alexander Spanjaard en tante Carolina Prins namen haar op. Zij schreef op twintigjarige leeftijd drie meisjesromans. Ze spelen zich in Borne en omgeving af. Daarin lees je de verhouding van de rijke ondernemers en het volk in het dorp. Het personeel

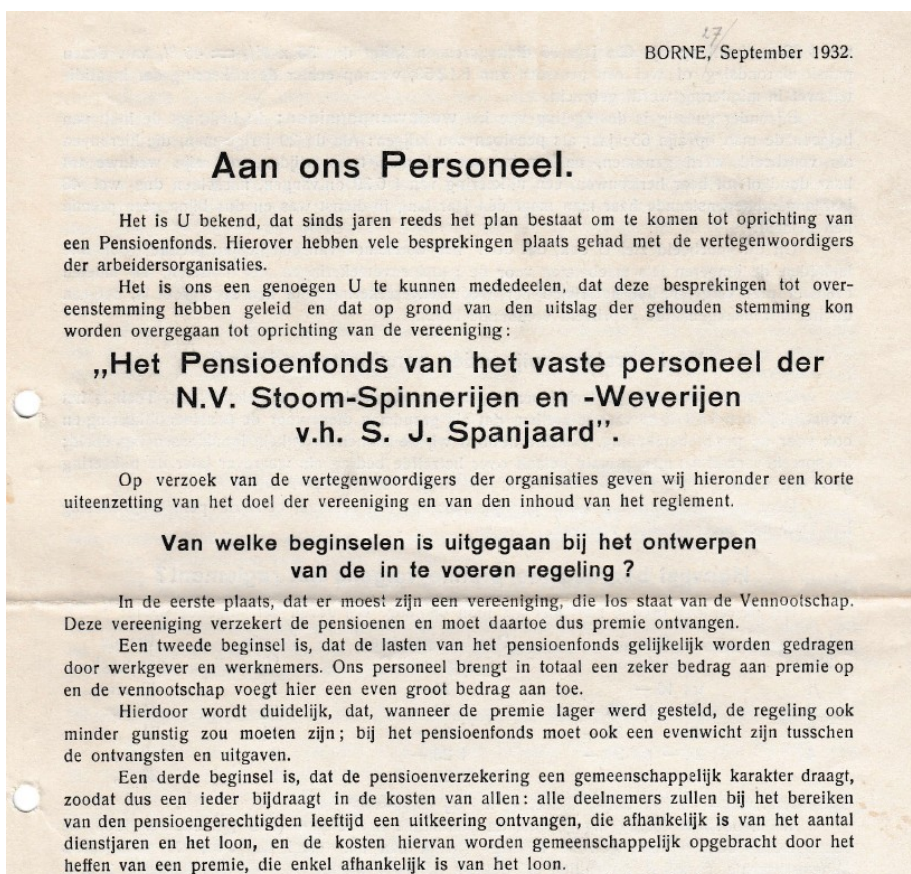
toont zich eerbiedig tegenover de baas. Ze schrijft soms laatdunkend over de bewoners. Ze wil wel als schooljuf iets te doen hebben. *“Ik heb de kleinste kinderen van de klas. Ze zijn zo olie-oliedom. Veel te leren hoef ik ze niet. Ik zing met ze en vertel verhaaltjes en bestraf en maak streepjes en puntjes om ze te laten rekenen en leer ze lezen. () De kinderen moet je soms onnoozele dingen hooren vragen! Ik gier er in m'n eentje soms om, maar ik moet altijd antwoord geven. () Weet je wat zo leuk is bij die kinderen? Ze ruiken altijd zo vreeselijk naar aardappelen en rook en roggebrood”.*

Verhoudingen veranderen

Bij de groei van het bedrijf tot een behoorlijke industrie groeien ook de spanningen. In 1903 gaat het mis. Als tijdens de arbeid bijvoorbeeld een draad breekt, staat de machine stil. Voor de tijd van de stilstand wordt geen loon uitgekeerd. Het waren de spoelsters die bezwaar gaan maken en eisen doorbetaling van de wachttijd. De directie weigert. Ze wil ook geen overleg met de vakbonden. Acht dagen na dato zullen 's avonds om zeven uur de machines worden stilgezet. Ontslag dus per 17 september 1903 en een sollicitatieadvertentie in de Borne'sche Courant. Nauwelijks reactie. Uiteindelijk worden de wachttijden vergoed en komt er zelfs een Commissie van Overleg. Maar enkele maanden later worden zestig mensen ontslagen wegens gebrek aan werk. Natuurlijk zijn er de verhalen van opstanden in het dorp in later tijd. Over een arts, die de opstandige arbeiders met jenever voedt. Zo kunnen ze moed indrinken, om de glazen van de fabrikantenvilla's in te gooien: De legendarische “glazen bruiloft”: als fabrikant Bernhard Spanjaard zijn 25-jarig huwelijksfeest wil vieren met zijn Bertha Hanf zorgen de arbeiders voor optochten, koekhapen, zaklopen en zingen mee met het hele programma vol welkomstliederen en consumptiebonnen.

Dan komt Jacob Spanjaard

Jacob was jong en hij wilde wat. Hij trouwde met zijn nicht Olga. In 1901 wordt hij aan de directie toegevoegd. Hij is de man rond wiens huwelijk de bevolking zo uitbundig aan het versieren is geslagen,

Bekendmaking van 27 september 1932 in verband met de oprichting van het Spanjaard-pensioenfonds.

Bron: gemeentearchief Borne, collectie Grootenboer, nr. 36.

inclusief de pas ontslagen spoelstersbaas. Jacob is de man, die in de jaren daarna als centrale figuur in het bedrijf de lonen verhoogt en verlaagt. Mensen ontslaat en aanneemt. Ook de verkapte loonsverlagingen doorvoert in 1905, 1906, 1907 en 1910. Er is echter nauwelijks tot geen verzet!. Jacob wordt secretaris van de Twentsch-Geldersche Fabrikantenvereniging, maar hij wordt niet toegelaten tot de Hengelosche Sociëteit. Jacob is en blijft een Jood!! Hij mag wel bij dreigende stakingen te greevreesde “Uitsluitingen” bekend maken in 1919, 1922 en 1923. De Jör!! Ariëns doet in het begin van de 20e eeuw moeite om een vakbond te stichten in café “De Halve Maan”. De fabriek bestaat zestig jaar en Jacob houdt een toespraak: *“Maar, en dat is voor mij steeds de grote kwestie geweest. Waarom ik mij herhaaldelijk met alle kracht heb gemeend te moeten verzetten, tegen datgene, wat van de organisaties gevraagd, gewenst en geëist werd, omdat men voelde, omdat ik voelen kon, dat de formulering van die wensen, die vragen, die eisen niet meer weergaven de gedachtegang, de geestestoestand van het personeel als zodanig, maar dat de toestand beheerst werd door leiders of grote schreeuwers, die onvoldoende met de zaken waren het om ging op de hoogte waren”.*

De arbeiders kregen ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van de fabriek een extra weekinkomen en een loonsverbetering van 3% tot 5%. Jubilarissen ontvangen dan f 60,= tot f 100,= en er kwam een pensioenfonds. Maar ja: kort tevoren had diezelfde redenaar een verlaging van lonen doorgevoerd met 7,5% en een verplichting van 130 onbetaalde overuren per jaar.

Het personeel

De vakbonden klagen over de lakse houding, juist bij de werknemers van Spanjaard. Werklieden lijden onder de druk en soms naakte uitbuiting van de harde textielbaronnen, waar de directie van Spanjaard deel van uit maakt. Ook de christelijke organisaties verbaasden zich hierover. Misschien is er verklaring te vinden in een pak brieven, door arbeiders geschreven voor de Tweede Wereldoorlog en dan vooral aan "Meneer Jacob". De eerlijkheid gebiedt te zeggen, dat er zeer onthullende brieven tussen zaten. De mensen schreven om werk, om meer loon, om werkverandering maar ook om bemiddeling bij burenc conflicten. Vijf brieven gaan over de verhoudingen op de werkvloer, waarbij "recht voor z'n raap" de bazen worden aangeklaagd. Zo is er een brief uit 1927, waarin de schrijver vriendelijk verzoekt om werk. Om genade te vinden bij Spanjaard. Hij loopt al drie weken op straat. Of hij genade mocht vinden! Predikanten en priester vragen steun, bij voorbeeld voor een werkplek voor een "gevallen meisje", om hulp bij een drankzuchtig werker, of een man in een sanatorium.

Er komt import uit Drenthe. Er worden woningen gebouwd. Er is wel eens ruzie tussen de Boornsen en de Drenten over water in die wijk "over het spoor". De vrouwen van het ene huizenblok mogen in juli 1926 water putten, maar dan slechts emmers water. De oude huisbaas van de fabriek kan niet tegen die ene vrouw op. Ze slaat liederlijke taal uit tegen de andere vrouwen en neemt meer water. Er zijn Spanjaardwerkers die collega's verlinken per brief aan de baas. Noemt zijn tegenstander een "anarchist", die meisjes in de buurt met een bezemsteel aftuigt. Een vrouw, die sprak in een taal als: "Mijn kerel hoeft zich niet te laten verrotten op de fabriek". Alleen daar nootert Jacob Spanjaard met potlood: Wie is die vrouw?

Leger des Heils Almelo.

Aan den Heer Spanjaard,
te Borne.

M.

Deze week ontving ik een verzoek van Elizabeth Hafman, of ik u wilde vragen, haar een plaatsje te geven in u spaeltij.

Ho als misschien u bekend is, is boven genoemd meisje, een gevallen meisje maar mijns insiens wil zij haar leven in de toekomst verbeteren.

Wees u zoo vriendelijk en tracht u haar te helpen. Door haar aan werk te helpen zij is drie en twintig jaren. Het boven genoemd meisje was ongeveer vier jaar geleden werkzaam bij Heer Heedeman in Almelo, welke bij haar vertrek haar een goed gedragsscheff mette gaf. Thans heeft zij twee kinderen één van zestien maanden en een van twee maanden waaron zij moet zorgen. Daar zij zelf verlangt van haar en haar kinderen te zorgen kan dan op de beste wijze door werken.

Wees u zoo vriendelijk en help u haar.

in afwachting.
H. Heerboom
Off Leger des Heils
Almelo.

Brief van het Leger des Heils uit Almelo aan Jacob Spanjaard met het verzoek om een jonge vrouw te helpen.
Bron: gemeentearchief Borne, collectie Grootenboer.

Er zit zoveel dubbel in de geschiedenis van Spanjaard en de werklieden. Hij levert werk, ontslaat, neemt weer terug, steunt zieken en zwakken en laat ze over aan "de instanties". Plaagt zijn mensen en drinkt met hen de onverwoestbare borrel.

Speelt een rol bij de volksfeesten, richt de muziekvereniging "Ons Genoegen" op. Dan is de Spanjaard-dynastie op het toppunt van de macht en kan ook Jacob de verleiding niet weerstaan van wat Willem Brakman noemde: "De venijnige macht op de kleine plek". Jacobus Spanjaard: een legende.

Aan de andere kant zijn er de werklieden. Al of niet georganiseerd. Laten we zeggen: die terughoudend in actie voeren. Het notulenboek van de Eendracht loopt van 1901 tot 1941. Over de reeks stakingen: geen woord! Jacob Spanjaard had de touwtjes goed in handen. Vakbondsleiders en andere grote schreeuwers hadden geen vat op hem. Hij heeft een spoor door Borne getrokken. Een spoor van verbazing en verbittering en van teleurstelling. Ook dat. Rond 1934 brak zijn geest. Hij sterft en wordt bij zijn vaderen verzameld en op de Joodse Begraafplaats begraven en op de Joodse begraafplaats is zijn steen het hoogst van allen.

Spanjaard en de Tweede Wereldoorlog

Het wordt 1939 en 1940. Sinds 1921 werkt de Duitse medewerker Selbach als baas bij de fabriek, tot volle tevredenheid. Als op die verschrikkelijke dag, dus op 10 mei 1940 de Duitse legers langs Borne marcheren en de gepantserde treinen onophoudelijk in westelijke richting daveren loopt personeelschef Janse met een keurig geschreven mededeling op geel papier naar het aanplakbord en iedereen leest, alsof het een gewone lentedag is: "*Wij deelen onze arbeiders mede, dat hedenmiddag een voorschot op het loon zal worden uitbetaald als volgt: Gehuwden en kostwinners f 20,= Ongehuwden boven de 18 jaar f 10,=, Ongehuwden beneden de 18,= jaar f 5,=*.

De directie voelt, dat het fout gaat. Ze benoemen voor alle zekerheid een niet-joodse algemeen directeur. Ze tekenen de Jood-verklaring. Ze worden bedreigd en de aardigste onder hen, JOHAN, vermoedelijk verraden door Selbach, verdwijnt naar Mauthausen om niet terug te keren. Anderen duiken onder. Karel vertrouwt zijn adresje in het zuiden, maar hij wordt van zijn waardevolle spullen beroofd. Hij keert terug en vindt een schuilplaats ergens in Friesland. Isaïc duikt onder bij een arbeider in het dorp en sterft daar een natuurlijke dood. De timmerman timmert een kist en de sjabbesgoj aan de En-

nekerdijk brengt de kist in de stromende regen en de harde wind naar het onderduikadres, waar Isaïc voorlopig onder een schuurvloer wordt begraven. Na de oorlog komen Albert en Leo terug, kapot en verweesd. Beiden sterven dan kort na elkaar. Johan Spanjaard en zijn jonge neef Dirk sterven in het concentratiekamp Mauthausen. Voor hen zijn 75 struikenstenen gelegd. Een tekst uit Jesaja: "*Hen geef ik iets beters dan zonen en dochters: een gedenkteken en een naam in mijn tempel en binnen de muren van mijn stad.*" En met hen zijn de meeste Joden weggebracht en niet meer terug gekeerd. Des te schrijnender is het, als men de verhouding tussen stad en platteland bekijkt. In de stad heb je het over categorieën. Amsterdam met de Jodenbreestraat, Den Haag met de Paviljoensgracht, Groningen met de Folkingerstraat. In het dorp praat je over namen van de mensen, die je kende: Spanjaard, Van Gelder, Zilversmit, Schlosser.....

De fabriek in de jaren '70.

Karel is nog teruggekomen. Hij loopt weer door het dorp, maar anders dan vroeger. Karel was immers de handelsdirecteur en was dus altijd onderweg. Hij had geen binding met Borne, zeiden ze. De arbeiders zijn ook anders, zelfbewuster geworden. Het Witte Huis, eens de woning van de legendarische Jacob Spanjaard heeft een andere functie gekregen. Daar worden werknemers in zelfredzaamheid getraind. De verhouding tussen Spanjaard en Borne is niet meer gelijk met het ritme van de snelspoel van weleer. De namen van de familie Spanjaard zijn slechts te vinden op de rustige, voorname Joodse begraafplaats. Alleen daar zijn ze nog dominant aanwezig.

De fabriek werd in 1973 gesloten. De fabriek, zeven hectare herinnering aan werk en strijd is afgebroken. Een zeer oude spinner, staande bij de sloop: "Als de Jör nog geleefd had, was dat nóóit gebeurd."

Van het bestuur

Bertie Velthuis

Terugkijken en vooruit kijken staan centraal in deze bijdrage van onze secretaris. Als eerste komt het verslag van de algemene ledenvergadering van 3 maart jongstleden aan bod. Vervolgens is er aandacht voor toekomstige activiteiten.

Verslag van de algemene ledenvergadering op donderdag 3 maart 2016

Om half acht is de provisorische “zaal” omgeven door stellingen vol bibliotheekboeken op de eerste verdieping van het Kulturhus behoorlijk vol gelopen. Ruim 100 leden mag het bestuur voor de algemene ledenvergadering verwelkomen. Allen worden met koffie of thee ontvangen.

Na een klein kwartiertje opent voorzitter Frans Nijkamp de vergadering en heet ieder welkom. De voorzitter noemt de namen van negen leden die zich hebben afgemeld. De agenda wordt in een vlot tempo afgewerkt. De notulen van de vorige algemene ledenvergadering behoeven geen nadere toelichting.

Evenals in andere jaren is in 2105 is het aantal leden verder gegroeid, het bedraagt nu 588 leden. Uit het jaarverslag blijkt dat het jaar 2015 naast de “standaard” activiteiten, zoals de vier ledenavonden en “de niejjoarsvisiet”, deelname aan de boekenmarkt en de jaarlijkse excursie in het teken heeft gestaan van het feit dat Borne 70 jaar geleden werd bevrijd van de Duitse bezetting.

Door de vereniging is met inzet van veel menskracht gewerkt aan een expositie waarin de periode 1940 – 1945 en de jaren daaraan voorafgaand alsmede de jaren daarna in beeld is gebracht. Veel documentatiemateriaal, zoals foto's, pamfletten, dagboeken, (voedsel)bonnen, kleding en gebruiksvoorwerpen maar ook militair materieel, zoals voer-

tuigen en bewapening werden verzameld. Zowel de deel van boerderij “Mosselboer” als de bijbehorende “Oale Schöp” waren gevuld met spullen uit die periode. Bij dit alles is samengewerkt met de Bornse Synagoge en het museum Bussemakerhuis. Er heeft hierdoor een goede afstemming van activiteiten plaatsgevonden. De Ennekerdijk heeft gedurende een maand in het teken van genoemde periode gestaan.

Heel bijzonder was het bezoek van de inmiddels 93-jarige Jimmy Taylor aan de expositie. Als piloot van de R.A.F. landde hij in november 1944, nadat de motor van zijn Spitfire, welke niet was uitgerust met wapens maar met spionagecamera's, het laat afweten boven 't Hesseler. Opvallend kwiek en blijmoedig en vol van Engelse humor sprak hij zijn waardering uit over het tentoongestelde.

De financiën van onze vereniging zien er gezond uit zo vertelde penningmeester Frank Mars. Het saldo is gestegen. Dit ondanks het feit dat de voorraad boeken nu meer reëel is gewaardeerd dan in eerdere jaren. Hij geeft aan dat, wanneer boeken niet binnen een zekere, vrij korte tijd nadat ze zijn verschenen, zijn verkocht, ze snel in waarde dalen. In de komende jaren zal de waarde van de voorraad boeken verder naar beneden worden bijgesteld.

Van Ineke van de Ven wordt als bestuurslid afscheid genomen. Haar jonge gezin en haar onregelmatige werktijden maken het haar moeilijk in het bestuur te functioneren. Ze heeft drie jaar deel uitgemaakt van het bestuur, waarbij ze zich met name inzette voor de activiteitencommissie. Als lid van deze commissie blijft ze zich inzetten voor onze vereniging. Frans Nijkamp overhandigt haar een fraaie bos bloemen en dankt haar voor haar inzet.

Tijdens de rondvraag ontstaat een geanimeerde discussie over de schoolplaten welke in het bezit zijn van onze vereniging. Enkelen menen dat deze beter verkocht kunnen worden, immers maken deze deel uit van de Bornse geschiedenis? Anderen menen dat er “meer mee moet worden gedaan”. Bart Hogeweg stelt voor de schoolplaten op de website van de vereniging te zetten, opdat ze voor ieder te zien zijn.

De zaal is goed gevuld tijdens de algemene ledenvergadering.

Afscheid nemen van bestuurslid Ineke van de Ven. Voorzitter Frans Nijkamp dankt haar voor haar inzet.

In de pauze kunnen de bezoekers kennismaken met de activiteiten van het Historisch Informatie Punt. Martin Thiehatten vertelt, voorafgaand aan de vertoning van de film, over de grote hoeveelheid materiaal waarover het H.I.P. beschikt en de snelle wijze waarop dit voor bezoekers toegankelijk is. Zo is er bijv. een krantenarchief dat terug gaat tot 1845. Ook toen was er sprake van berichtgeving die de lachspieren aansprak. Hij geeft enkele voorbeelden. Een hiervan luidt: *Te Baardwijk is een stomme vrouw weder beginnen te spreken, als een bewijs, dat vrouwen op den duur niet zwijgen kunnen.*

In de film "Borne 1990 nu" is veel aandacht voor de optocht welke ter gelegenheid van de 45-jarige bevrijding van Borne door het dorp trok. Hierin is een hoofdrol voor de prachtige wagen van de Meijershof. Ook blijkt het thema "Europa zonder grenzen", uitgebeeld door de folkloregroep groep, na 25 jaar thans weer even actueel.

Agenda

Op 18 september a.s. zal de jaarlijkse excursie plaatsvinden. Deze zal ons voeren naar de Wasserburg Anholt te Isselburg, juist over de grens bij Doetinchem. In mei krijgt U hieromtrent nader bericht.

De ledenavonden zijn gepland op: woensdag 26 oktober 2016, donderdag 24 november 2016, woensdag 5 januari 2017 (niejjoarsvisiet), donderdag 23 februari 2017 (algemene ledenvergadering), woensdag 22 maart en woensdag 19 april 2017. Aan deze avonden moet nog invulling worden gegeven

Plannen voor de toekomst

Voorouders

Door onze vereniging is op 14 november 2015 deelgenomen aan de regionale "voorouderdag" in de Stefanshof. Hier is gebleken dat vele heemkundeverenigingen actief zijn op het gebied van "voorou-

ders". Door een delegatie van het bestuur is contact opgenomen met de heemkundevereniging Ootmarsum. Daar is een werkgroep met dit onderwerp bezig. Op eigen initiatief worden stamboeken van "oude" Ootmarsumse families uitgezocht. Ook worden veel vragen van particulieren, veelal wonende buiten de regio, omtrent afstamming beantwoord. Ook wordt hierover gepubliceerd in het verenigingsblad. Het bestuur stelt zich voor ook in onze vereniging tot zo'n werkgroep te komen. De komende tijd zal deze gedachte verder worden uitgewerkt. In *Boorn & Boerschop* van augustus zal hierop concreet worden terug gekomen.

Markesteen

Momenteel vindt overleg plaats met Museum Hengelo over het (terug)plaatsen van een markesteen. Het betreft de marksteen "Keisteen op de hoek van den Boschgrond in huur bij Weleman". In het Hengelose proces-verbaal is dit nummer vier, in dat van Borne nummer negentien. Meer concreet gaat het om een Markesteen gelegen aan het Van Speykplein (nabij de school 't Tibbeland). Deze steen is vermoedelijk niet meer aanwezig. In 1978 nog wel, maar in 1993 niet meer aldus Mevr. van Harten-Fransen. Ze oppert dat de steen bij het verleggen van het daar oorspronkelijk aanwezige voetpad door de gemeente is weggehaald. Door woningbouwvereniging Welbions zijn financiële middelen beschikbaar gesteld om twee stenen te (her)plaatsen. Bij de (her)plaatste steen zal een informatiebordje worden geplaatst. Er zijn langs de markegrens nog meer markestenen verdwenen, welke zo mogelijk (her)plaatst kunnen worden. Het bestuur wil hier in de toekomst aandacht aan geven.

Veel aandacht van de leden voor de beschikbare informatie van het Historisch Informatie Punt.

Noot:

Foto's: Bart Hogeweg.

Nog leverbare uitgaven

Titel:

	Prijs:
Periodiek Boorn & Boerschop. Verenigingsperiodiek van Heemkundevereniging Borne	€ 4,--
Bonje in Borne. Verwickelingen rond de bouw van de nieuwe St. Stephanus kerk (Hans Gloerich)	€ 8,--
Borne, historie en volksverhalen. Jubileumuitgave van de Bornse Heemkundevereniging (1987)	€ 4,--
Grepen uit de historie van Borne. Deel 2, met zaakregister (1987 / Ria van Harten-Fransen)	€ 4,--
Kiek toch 's. Beeldkroniek over de gemeente (1988 / G.P. ter Braak & H. Noordhuis)	€ 10,--
Landweren, Borgen & Postwegen. (1990 / Ria van Harten-Fransen)	€ 4,--
Grenstwisten rond de gemeente Borne. (1991 / Ria van Harten-Fransen)	€ 4,--
Veertig jaar later. Jubileumuitgave van de Bornse Heemkundevereniging, verhalenbundel (2002)	€ 4,--
Kadastrale atlas 1832 Borne / Weerselo. Met kaartenmap (2005 / H.C.O. Zwolle)	€ 15,--
De hof te Borne. 800 jaar geschiedenis van Borne. (2 ^e druk, 2006 / H. Woolderink)	€ 10,--
Van Nazareth tot Nazareth. Religieus erfgoed in Borne (2009 / Jaap Grootenboer)	€ 8,--
Een bijzonder energiek ondernemer Rento W.H. Hofstede Crull. (2009 / Jaap Tuik)	€ 5,--
Van Borghende tot Borne. Een overzicht van de Bornse geschiedenis (2009 / Martin Thiehatten)	€ 12,--
Gerard Potcamp. Een Twents priester apostolisch vicaris tegen wil en dank (2011 / Hans Gloerich)	€ 20,--
Borne bij de tijd. 27 verhalen over het verleden van Borne (2012 / Hans Gloerich)	€ 10,--
De melbuul'n van Nazareth. Bijnamen in en om Borne (2012 / Leo Leurink)	€ 12,50
Borne uit die tijd gekenschetst. Potloodtekeningen van Oud Borne en oud Boornsen (Hans Leuverink)	€ 12,--

Leden krijgen 10% korting. Prijzen zijn exclusief eventuele verzendkosten. Genoemde uitgaven zijn verkrijgbaar bij het Historisch Informatie Punt van onze vereniging, gevestigd in het Kulturhus. Het HIP is geopend op dinsdagmorgen en woensdagmorgen van 10 tot 12 uur.

Enkele uitgaven zijn ook verkrijgbaar bij de plaatselijke boekhandel.

**Voor uw taxatie
van
onroerend goed**

in verband met boedelscheiding,
suksessie - verkoop.

Tevens onteigeningsdeskundige en
boerderijen bemiddeling.

J.F.M. Hassels Mönning
makelaar en beëdigd taxateur
Lid Agrarische Sectie

Watertorenstr. 14 - Borne - Tel. 074-661581

**Honderd jaar
ervaring in drukwerk**

HASSINK DRUKKERS HAAKSBERGEN

Handelsstraat 1 - 7482 GW Haaksbergen
Postbus 177 - 7480 AD Haaksbergen
Telefoon (053) 572 17 77 - Telefax (053) 572 62 75
E-mail hdh@hassink.nl